

ЗАВДАННЯ І НАДЗАДАЧІ СУЧАСНОГО АУДИТОРНОГО ЗАНЯТТЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

Продіус О.І.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту ОНПУ

В умовах підвищеної уваги суспільства і держави до результативності і конкурентоздатності освіти в Україні пріоритетного значення набуває проблема управління якістю цієї важливої галузі української освіти. Визначаючи причини гальмування розбудови національної системи освіти, «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» визнано недосконалість системи національного моніторингу та оцінювання якості освіти, а також повільне забезпечення її інформатизації. Зазначено, що стратегічними напрямками державної політики у сфері освіти повинні стати модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу. Пріоритетом для розвитку освіти є впровадження сучасних ІКТ, а також створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління навчальними закладами та проведення моніторингу якості освіти [1].

Постійний розвиток науки і техніки спонукає до модернізації процесу навчання, тим самим вимагаючи від вищих навчальних закладів запровадження сучасних технологій проведення аудиторного заняття.

Педагогічна діагностика в контексті використання перспективного сучасного інструментарію педагогічних вимірювань системно відображена в роботах В.С. Аванесова, О.М. Алексеєва, Л.І. Білоусової, О.Г. Колгатіна, Л.А. Зайцевої, І.А. Зязюна, О.Г. Шмельова та ін. Синтезування освіти і науки з інноваційними технологіями розкрито в працях О.В. Адаменко, О.А. Дубасенюк, Н.М. Кузьміної, Н.В. Рогальської. Проблема підвищення якості освіти у ВНЗ, розвитку системного запровадження інноваційних технологій розглянуто в працях В.П. Андрущенка, А.М. Гуржія, В.Г. Кременя та ін. Так, відомі науковці та педагоги стверджують, що навчальне заняття –

це відкриття, дослідження, осмислення, оцінювання результативності діяльності, визначення стратегії узагальнення і поглиблення отриманих знань. Залученню студентів до вироблення власної думки в контексті навчальної програми, активному впровадженню в початковий процес інформаційно - комунікаційних технологій, ідеї плідної співпраці студента і викладача, розвитку у студентів аналітичного, творчого підходу до досліджувального матеріалу присвячено багато різноманітних наукових досліджень. Водночас дана проблематика є вельми актуальною в сучасних умовах і потребує додаткових наукових досліджень.

Сьогодні нова освітня парадигма розглядає в якості пріоритету інтереси особистості, адекватні сучасним тенденціям суспільного розвитку. Якщо попередні концепції були розраховані на такі символи навчання, як знання, вміння, громадське виховання, то символами нового погляду на освіту стають компетентність, ерудиція, індивідуальну творчість, самостійний пошук знань і потребу їх вдосконалення, висока культура особистості. Формування внутрішньої потреби до самонавчання стає вимогою часу, і умовою реалізації особистісного потенціалу. Здатність людини відбутися на рівні, адекватному його претензіям на високе становище в суспільстві, цілком залежить від його індивідуальної залученості в самостійний процес освоєння нових знань. Тому однією з цілей професійної підготовки фахівця є необхідність дати студенту міцні фундаментальні знання, на основі яких він зміг би навчатися самостійно в потрібному йому напрямку. Рішення завдань сучасних аудиторних занять неможливо без підвищення ролі самостійної роботи студентів над навчальним матеріалом, посилення відповідальності викладачів за розвиток навичок самостійної роботи, за стимулювання професійного зростання студентів, виховання їх творчої активності та ініціативи [2; 3].

Аудиторні заняття – це колективна форма занять студентів з викладачем. Вона може проводитися у вигляді лекції, семінару, практичного заняття. У свою чергу лекція, семінар або практичне заняття

можуть мати різні типи. Наприклад, лекція може бути оглядовою або проблемною, семінар проводиться у вигляді дискусії, практичне заняття – у вигляді ділової гри тощо. Велика кількість форм, видів, типів проведення аудиторних занять свідчить про надзвичайно широкий спектр можливостей, які відкриваються саме при колективному спілкуванні студентів і викладача. Як правило, серед аудиторних занять у навчальних планах більша частина годин відводиться на лекції.

По своїй структурі лекції можуть відрізнятися одна від іншої – все залежить від змісту і характеру навчального матеріалу. Але існує загальний структурний каркас – план, якій необхідно суворо дотримуватися. Лекція, як правило, починається з короткого нагадування змісту попередньої лекції, для того, щоб зв'язати його з новим матеріалом. Основні вимоги до лекції: науковість та інформативність; доказовість і аргументованість, наявність достатньої кількості яскравих, переконливих прикладів, фактів, обґрунтувань, документів і наукових доказів, емоційність при викладі навчального матеріалу; активізація мислення слухачів, постановка питань для міркування; чітка структура і логіка розкриття послідовно викладаються питань; методична обробка навчального матеріалу, виведення головних думок і положень, підкреслення висновків, повторення їх у різних інтерпретаціях; виклад доступною і ясною мовою, роз'яснення знову вводяться або невідомих термінів.

Види лекцій: вступна – знайомить студентів з метою і призначенням курсу, його роллю і місцем у системі навчальних дисциплін; дається короткий історичний огляд розвитку даної науки, зв'язується теоретичний зміст навчальної дисципліни з майбутньою практичною роботою фахівця, дається характеристика навчально-методичних посібників з курсу, видається список літератури і повідомляються екзаменаційні вимоги; інформаційна – традиційна лекція, на якій відбувається виклад змісту навчальної дисципліни; оглядово-повторювальна – читається в кінці розділу; у ній відбиваються всі основні теоретичні положення, складові науково-понятійну основу даного

розділу, крім деталізацію і другорядний матеріал; завершальна – не просто короткий огляд вивченого матеріалу, а систематизація знань на більш високому рівні, з обов'язковими поясненнями щодо найбільш важким екзаменаційних питань.

Процес навчання у вищій школі передбачає практичні заняття. Вони призначені для поглибленого вивчення дисципліни. Їх форми різноманітні: семінарські заняття, лабораторні роботи, практикуми. Практичні заняття відіграють важливу роль у виробленні у студентів навичок застосування отриманих знань для рішення практичних задач разом з викладачем.

Цілі практичних занять: поглиблювати, розширювати, деталізувати знання, отримані на лекціях; сприяти виробленню навичок професійної діяльності; розвивати наукове мислення і мова; контролювати процес засвоєння знань студентами [4; 5].

Одним з основних видів практичних занять є семінар, що призначений для поглибленого вивчення дисципліни, оволодіння методологією наукового пізнання. Головна мета семінарських занять – забезпечити студентам можливість опанувати навичками й уміннями використання теоретичного знання стосовно особливостей досліджуваної галузі.

На семінарських заняттях вирішуються наступні завдання: розвиток творчого професійного мислення; пізнавальна мотивація; оволодіння професійною термінологією; набуття навичок оперування формулюваннями, поняттями, визначеннями; оволодіння вміннями та навичками постановки і вирішення наукових проблем і завдань; відстоювання своєї точки зору.

В ході семінарського заняття викладач вирішує такі завдання, як: повторення та закріплення знань; контроль знань; педагогічне спілкування. Семінар – це завжди безпосередній контакт педагога зі студентами, встановлення між ними довірчих відносин, продуктивне педагогічне спілкування. В організації семінарських занять реалізується принцип спільної діяльності, співтворчості. Згідно з дослідженнями процес мислення і засвоєння знань більш ефективний в тому випадку, якщо рішення задачі

здійснюється не індивідуально, а передбачає колективні зусилля. Тому семінарське заняття особливо ефективно, коли реалізується пошук відповідей усією навчальною групою, студентам дається можливість розкрити і обґрунтувати різні точки зору. Таке проведення семінарів забезпечує контроль за засвоєнням знань і розвиток наукового мислення у студентів.

Самостійна робота поряд з аудиторної являє собою одну з форм навчального процесу і є істотною його частиною. Ефективність аудиторної роботи завжди залежить від самопідготовки студентів. Для її успішного виконання необхідні планування й контроль із боку викладачів, а також планування обсягу самостійної роботи в навчальних планах спеціальностей. В вузі існують різні види індивідуальної самостійної роботи: підготовка до лекцій, семінарів, лабораторних робіт, заліків, іспитів, виконання рефератів, завдань, курсових робіт і проектів, а на заключному етапі – виконання випускної кваліфікаційної роботи. Відношення часу, який відводиться на аудиторну роботу, до часу, відведеного на самостійну роботу, в усьому світі становить 1:3,5. Таке співвідношення базується на великому дидактичному потенціалі цього виду навчальної діяльності студентів. Самостійна робота сприяє: поглибленню і розширенню знань; формуванню інтересу до пізнавальної діяльності; оволодінню прийомами процесу пізнання; розвитку пізнавальних здібностей.

Практичний досвід показує, що будь-яка форма занять може стати активною або пасивною в залежності від застосовуваних методів, прийомів і засобів, а також умінь і навичок викладача, його методичної майстерності. До активним методам і прийомам можна віднести проблемно-пошукові методи, ділові ігри, ситуаційні завдання, екскурсії на підприємства з використанням отриманих матеріалів для складання звіту-репортажу про хід технологічних процесів, життєвого досвіду викладачів і студентів.

Мотиваційним чинником інтенсивної навчальної роботи і, в першу чергу, самостійної є особистість викладача. Викладач може бути прикладом для студента як професіонал, як творча особистість. Викладач може і

повинен допомогти студентові розкрити свій творчий потенціал, визначити перспективи свого внутрішнього зростання.

Зміна видів діяльності студентів у ході заняття через 15 - 20 хвилин – гарантія збереження уваги і працездатності студентів (слухове на зорове сприйняття, практичні дії, записи, замальовки, конспектування, проведення досвіду тощо). У ході підготовки заняття варіанти послідовності елементів структури і їх набір можуть бути різними. Тут проявляється методична майстерність викладача, його творчість і потенціал. Окремі елементи плану заняття можуть бути багатоваріантними, бо в різних групах план реалізується по-різному. Багатоваріантність забезпечує індивідуальний підхід до студентів. Керувати пізнавальним процесом передбачає постановку досяжною і зрозумілою студенту мети заняття, добір і дозування навчального матеріалу, методів викладання і навчання, регуляцію і координацію навчальної діяльності і її контроль. Керуюча функція викладача полягає в плануванні процесу навчання (змісту і методів), реальному втіленні плану, постійному спостереженні за ходом процесу і його результатами, регулярної корекції вибраних засобів навчання у відповідності з поставленими цілями підготовки фахівця.

Організація заняття включає його структурування, визначення часових рамок, складу учасників, розроблення програми взаємодії зі студентами, забезпечення засобами проведення. Таким чином, керівництво і контроль СРС передбачає розв'язання двох груп дидактичних завдань. По-перше, це завдання, що характеризують логічні операції навчальної діяльності студентів (прийоми навчальної діяльності студентів: слухання, спостереження, розглядання, переписування, конспектування, заучування, переказ, порівняння, аналіз, пояснення, словесний опис, формулювання питань, проблем і визначень, рішення навчальних проблем, моделювання, конструювання, вимірювання тощо). По-друге, завдання, що характеризують логічні операції педагогічної діяльності викладача (узагальнення, повторення, формування нових знань і умінь, засвоєння, перевірка рівня

знань і умінь). В якості контролю самостійної роботи можуть використовуватися такі форми: індивідуальні бесіди і консультації з викладачем; перевірка рефератів та письмових доповідей; колоквіуми; перевірка письмових звітів; тестування; перевірка знань на проміжному етапі; проведення групових письмових контрольних робіт з їх перевіркою; перевірка конспектів джерел, монографій і статей; вибіркова перевірка завдань; розробка завдань, створення пошукових ситуацій; співбесіду з опрацьованої літератури; складання плану подальшої роботи, розробка методики отримання дослідної інформації [6].

Таким чином, необхідність інтенсифікації навчального процесу з допомогою методів інноваційного навчання обумовлена скороченням часу на аудиторні заняття і зростанням обсягу інформації для забезпечення всебічної підготовки студента. Інтенсифікація навчального процесу забезпечує підвищення якості підготовки спеціаліста на основі застосування активних і пасивних форм навчання і навчальних занять. Метод конкретних ситуацій допомагає студентам у розвитку аналітичних здібностей, навичок, умінь у процесі обґрунтування рішень, розвиває здатність до аналізу виробничих і управлінських завдань. При цьому розвиваються основи логічного мислення, пошуку аргументованих рішень, аналізу, оцінки фактів і розгляду альтернатив, необхідних для вирішення проблеми і прийняття рішень. Рішення поставлених завдань відбувається за допомогою розбору або дискусії. Критерієм правильності виходу з проблемної ситуації є обґрунтованість і доказовість рішення. Конкретні ситуації та їх обговорення в аудиторії дають можливість ознайомлення з численними підходами у вирішенні різних проблем. Рішення конкретної ситуації дозволяє студентам залучити знання суміжних дисциплін, надаючи тим самим можливість самостійно вирішувати питання з метою пошуку відповідей в конкретних ситуаціях, наближених до практичної діяльності.

Для вирішення виховних та навчальних завдань можуть бути використані наступні інтерактивні форми: інтерактивна екскурсія; кейс-

технології; відеоконференції; круглий стіл; мозковий штурм; дебати; фокус-група; ділові та рольові ігри; тренінги.

Отже, для сучасної ефективної організації аудиторних занять та підвищення якості університетської освіти необхідно: підвищувати роль аудиторних занять, втілюючи в життя їх нові форми; лекції, семінарські та практичні заняття повинні проводитися з активною участю студентів, тобто різниця між лекцією та семінаром повинна поступово зменшуватися; лекція залишається формою аудиторного заняття, де основна діюча особа викладач, студенти ж залучаються до аналітичних видів роботи; на семінарському(практичному) занятті основними діючими особами є студенти, а викладач виконує керівну, коригуючу функцію. Семінар (практикум) є перехідною формою аудиторного заняття, оскільки може поєднати колективну та індивідуальну роботу із студентами.

Найпростіший шлях – зменшення кількості аудиторних занять на користь самостійної роботи – не вирішує проблеми підвищення чи навіть збереження на колишньому рівні якості освіти, бо зниження обсягів аудиторної роботи зовсім не обов'язково супроводжується реальним збільшенням самостійної роботи, яка може бути реалізована в пасивному варіанті. Сьогодні необхідно застосування різноманітних форм і методів проведення аудиторних занять з метою виховання індивідуальності мислення реального сприйняття досліджуваного матеріалу.

Підвищення ефективності аудиторних занять призведе до формування і розвитку у студентів комунікативних навичок і вмінь, емоційних контактів між студентами (уміння жити в діалоговій середовищі; розуміння, що таке діалог і навіщо він потрібен); формування та розвитку аналітичних здібностей, відповідального ставлення до власних вчинків (здатність критично мислити; вміння робити обґрунтовані висновки; уміння вирішити проблеми і вирішити конфлікти; вміння приймати рішення і нести

відповідальність за них); формуванню та розвитку навичок планування (здатність прогнозувати і проектувати своє майбутнє).

Перехід на інноваційні методи в навчанні дозволить навчити студентів активно мислити, самостійно творчо виробляти рішення і застосовувати їх на практиці після закінчення навчального закладу.

Список літератури:

1. Хоружий К.С. Зміст методико-технологічного забезпечення інформаційної системи управління якістю освіти майбутніх економістів / К. С. Хоружий // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – №6 (44). – С. 107–115.
2. Мухина Т.Г. Активные и интерактивные образовательные технологии (формы проведения занятий) в высшей школе: учебное пособие. – Н.Новгород: ННГАСУ, 2013. – 97 с.
3. Андреева Н.Б. Информационно-образовательная среда вуза: современные возможности для взаимосвязи и развития методов обучения [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://www.penzgtu.ru/fileadmin/filemounts/confcit/articles/2012autumn/andreeva_n_b_2013_v16.pdf
4. Ивашкина Е.Г. Организация аудиторной работы в образовательных организациях высшего образования: учеб. Пособие / Е.Г. Ивашкин, Л.П. Жукова; Нижегород. гос. техн. ун-т им. Р.Е. Алексеева. – Нижний Новгород, 2014. – 80 с.
5. Павленко О.О. Теорія і практика навчання ділової комунікації: монографія. - Дніпропетровськ: АМСУ, 2003. - 261 с.
6. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]/ В. Л. Ортинський– К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
7. Гладуш В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія / Навч. посіб. / В.А. Гладуш, Г.І. Лисенко. – Д., 2014. – 416 с.